

Hypatia en Alexandrië: filmanalyse en vier brieven van Synesius van Cyrene

Richard Haasen

Analyse van de film *Agora* (2009, Alejandro Amenábar)

Op basis van het audiocommentaar van de regisseur.

Eerste deel

De film begint met een blik op de sterrenhemel. Tekst verduidelijkt dat de bibliotheek van Alexandrië niet alleen een cultureel, maar ook een religieus symbool was.¹ Dan volgt NASA-beeldmateriaal van onze blauwe planeet. De eerste scène toont een klaslokaal in het Serapeion. Dit lokaal is qua vorm gebaseerd op het kleine halfronde theater dat in Alexandrië is opgegraven. Hier onderwijst Hypatia het cirkelvormige bewegingspatroon van de sterren, gerelateerd aan het geocentrisme als het wezen van de zwaartekracht. Blik op de grote hal van het Serapeion dat dienst doet als bibliotheek, volgestouwd met papyri en manuscripten. De figuranten uit Malta, waar de film is opgenomen, geven het sfeerbeeld van de *agora* neorealistische allure. Hier is een twistgesprek gaande over het (afgods-)beeld dat mensen zich maken van de goden. Tijdens dit debat loopt een fanatiek christen in zwarte pij, Ammonius, door het vuur en de hete sintels van een altaar als Godsbewijs. Vervolgens wordt een heiden in het vuur geworpen, wiens witte toga wél vlam vat. In huiselijke kring werpt Theon tegenover zijn personeel als reactie op die verbranding een ijzeren kruisbeeldje op de grond – twee slaven vallen ervoor op de knieën. De slaaf Davus wordt ervoor gezeseld door Theon, zijn rugwonden verzorgd door Hypatia. Terug in het klasje van Hypatia legt dezelfde Davus aan de hand van een door hemzelf geknutseld, op Ptolemaeus gebaseerd, geocentrisch model het planetenstelsel met de zon en de vijf Zwervers uit. Er wordt verteld dat we die in een ellips zien bewegen, omdat dit optisch bedrog is, het effect van bijcirkels (*epicycles*). Van astronomie gaat het gesprek over op religie. In deze scène worden de personages van de heidense Orestes en de christelijke Synesius verder uitgewerkt. Hypatia had een soort discipelen, riep bewust gevoelens van broederschap op en predikte begrip. Ze doet dit aan de hand van de eerste wet van Euclides: “Als twee dingen gelijk zijn aan een derde, zijn alle drie gelijk aan elkaar.”

Ammonius predikt de dag des oordeels. Als Davus informeert of hij het was die het wonder verrichtte, leidt Ammonius hem de kerk in. Hier wordt een kerkdienst geleid door bisschop Theophilos, in één ruimte waar de parabolanen ook aan liefdadigheid doen. Deze christelijke orde verpleegde melaatsen en laafde de armen. In de volgende scène verklaart Orestes Hypatia tijdens een pauze in het theater de liefde – op haar aandringen heeft hij zich toegelegd op de *aulos*. De film toont het geluid en het bespelen van de dubbelfluit: opnieuw ontstijgt de camera de aarde. Orestes doet haar de *aulos* cadeau. Hypatia wordt erdoor getypeerd als een soort Vestaalse maagd, getrouwd met het universum. Ze zou haar wetenschappelijke carrière nooit opgeven voor een huwelijk. Hypatia draagt niet de toga van de filosofen, maar een *chiton*. De slaaf Davus bidt 's nachts verliefd op Hypatia tot God. Als dank voor de *aulos* geeft zij Orestes tijdens de les als ironische tegengift een zakdoek met haar menstruatiebloed. De docent Olympios roept studenten van het Serapeion op te vechten voor hun goden, die op de *agora* door de christenen worden bespot. Hypatia protesteert tevergeefs. Dit geweld waartoe Theon en Olympios nu oproepen zal leiden tot tegengeweld. Met de kleuren van hun

¹ De exacte tekst luidt: “The library was not only a cultural symbol, but also a religious one, a place where the pagans worshipped their ancestral gods. The city’s long-established pagan cult was not challenged by the Jewish faith and a rapidly spreading religion until recently banned: Christianity.”

kleding wordt het verschil tussen de groepen geaccentueerd: donkere kleding voor de christenen tegenover lichtere kleding voor heidenen. De slaven gaan nu vechten tegen hun heidense meesters en ook Theon wordt aangevallen. Hier portretteert Regisseur Amenábar de door Aristoteles gerationaliseerde slavernij als een van de splijtstenen van de antieke maatschappij. Ook Hypatia kijkt neer op slaven als 'rifraf'. De gewelddadige massale vechtsce ne wordt op grondniveau  n vanuit een vogelperspectief gefilmd. Het benadrukt de nietigheid van de menselijke twisten. Uit wraak wil Olympios de christenen onder de studenten opsluiten, maar Hypatia en Orestes pleiten voor solidariteit en 'broederschap'. Dan ziet Olympios de overmacht aan in zwart geklede parabolanen, als het Serapeion wordt omsingeld, en kiest voor bemiddeling door keizer Theodosius. De gewonden worden in de tempel verzorgd tijdens het beleg. Hypatia valt in slaap en Davus raakt als teken van zijn liefde haar voet aan. De camera zwenkt weer omhoog naar de sterrenhemel. "Ik ben vrij", zegt Hypatia tegen Theon terwijl ze zijn hoofdwond verzorgt. In de 4^e eeuw vigeerde het geocentrische wereldbeeld, terwijl Aristarchus al zes eeuwen eerder had geopperd dat de aarde rond de zon draaide. Diens theorie wordt in de film verwoord door de oude Hesiquius, wanneer hij 's nachts tot Hypatia spreekt over de Zwervers. "Het heliocentrisch model", verduidelijkt een leerling. "Wat ons ook een Zwerver maakt," reageert Hypatia. De volgende ochtend verschijnen de Romeinse ordetroepen en leest de prefect gedeelten voor uit het historische vonnis van keizer Theodosius. De opstandelingen krijgen gratie en worden vrijgelaten, in ruil waarvoor zij het Serapeion en de bibliotheek onmiddellijk dienen te verlaten. Nu volgt de destructie van het Serapeion (dat op zich al de door brand verwoeste bibliotheek van het Museion verving). Studenten proberen via de achteruitgang zoveel mogelijk manuscripten te redden. Davus wordt door Hypatia beledigd tijdens de vlucht. De focus blijft op Davus die vanaf nu de kant van de radicale christenen kiest. Tijdens een orgie van geweld en verwoesting slaat Davus behalve godenbeelden ook zijn zelfgemaakte model stuk. Vanuit vogelperspectief kronkelt de menigte in de versnelde beelden rond de boekverbrandingen door elkaar, als mieren. Theon sterft aan de complicaties van zijn hoofdwond. In zijn overwinningsroes zoekt Davus Hypatia op en randt haar aan. "Je bent vrij", zegt Hypatia, terwijl ze zijn halsketting losmaakt. In de straten wordt afgekondigd dat de tempels niet langer bezocht mogen worden.

Tweede deel

Blik op de aarde vanuit de ruimte: de tweede keer dat we de aarde verlaten. Tekst accentueert een tijdsprong.² Dan zoomt de digitale camera in op Alexandrië. Het Serapeion is verder gescheiden van de rest van de stad dan in werkelijkheid en een keizerbeeld staat op een pilaar. Bisschop Theophilus ligt opgebaard. Cyrillus schuift diens ring aan zijn vinger. Met diens mijter op zet hij een antisemitische koers uit. De parabolanen verstoren met stenen een joods religieus feest. Cyrillus verdedigt hun gedrag, wanneer de joden hun beklag doen bij Orestes. Blik op een digitale reconstructie en computeranimatie van de vuurtoren Pharos met spiegel, dan op een zeilboot bij zonsondergang. Hierop vindt een wetenschappelijke discussie plaats tussen Hypatia en Orestes over inertie. Waarom beweegt een vallend voorwerp niet mee met het schip? Davus is daarentegen omringd door christelijke onwetendheid over het heelal. Hypatia tekent evenals Archimedes cirkels en ellipsen met een stok in het zand. Deze contemplatieve sce ne mondt uit in een gewelddadige. Joden doden op hun beurt een groep parabolanen door steniging. Cyrillus houdt daarna een opzweepende toespraak, vol uitspraken van Augustinus, die leidt tot de verbanning van alle joden uit Alexandrië. Hypatia loopt met

² De exacte tekst luidt: "After the storming of the Library, many pagans converted to Christianity and Alexandria enjoyed a time of peace. Hypatia continued her teaching and research, while her formed disciples occupied important posts among the social elite." (...) "The order of monks known as "Parabolani" took charge of patrolling the streets to safeguard Christian morality, now only complicated by the presence of Jews."

Aspasius door Alexandrië terwijl de pogrom plaatsvindt. Voor haar ogen gooien christenen joodse bezittingen op straat. In het hoofdkwartier van de prefect woedt een discussie over de jodenvervolging. Hypatia adviseert Orestes officieel om Cyrillus te arresteren. “Wat naïef van mij om te denken, dat we eindelijk veranderd waren”, verzucht Orestes. Blik vanuit het heelaal op een piepkleine aarde met geschreeuw van verre.

Synesius komt te paard Alexandrië binnengereden, terwijl de joden wegtrekken.³ Hij zoekt Hypatia op. Terwijl ze over de vier curven van de Apollonische kegel spreken, komt Orestes Synesius begroeten. Cyrillus timmert aan (doods-)kruisen, terwijl men er schande van spreekt dat twee christenen een heidens filosofe opzoeken. Terwijl hij met de andere parabolanen lijken verbrandt, twijfelt Davus aan de juistheid van hun acties, maar Petrus blijkt de fanatiekste antisemiet van de parabolanen. Het openingsbeeld van de ontmoeting van Synesius en Cyrillus doet denken aan twee schaakstukken. Hypatia probeert Orestes in de raad over te halen met Cyrillus te praten. Haar autoriteit wordt ondermijnd, omdat ze geen geloofsovertuiging wenst te kiezen. “Ik geloof in filosofie”, zegt Hypatia en vertrekt. Weer een blik op de sterrenhemel; Hypatia vraagt zich af in gezelschap van Orestes, of haar leven wel zin heeft en haar passie voor astronomie.⁴ Cyrillus draagt de volgende ochtend mis op en leest voor uit de eerste brief van Paulus aan Timoteüs.⁵ “Dit is het woord van God. Kniel ervoor en aanvaard zijn waarheden,” voegt Cyrillus Orestes toe, die teveel op Hypatia vertrouwt, “een heks”. Orestes knielt als enige niet voor God. Dat leidt tot z’n grootste conflict. Hij knielt niet om Hypatia niet af te vallen. Hier worden twee historische gebeurtenissen door de aanwezigheid van de parabolanen buiten de dienst in elkaar geschoven. Andere monniken dan de parabolanen hebben Orestes daags na deze terechtwijzing van Cyrillus aangevallen. Ammonius werpt in de film de eerste steen. Tot de parabolanen roept Orestes: “Ik ben een gedoopt Christen.” Vanaf dit moment wordt Hypatia in het nauw gedreven. Ammonius is terechtgesteld voor de aanslag op Orestes. Terwijl zijn hoofdwond wordt gehecht, legt Orestes aan Synesius uit: “Hypatia verraden? Hij is degene die God misnoegt. Hij verdraait Gods woord.” Synesius antwoordt: “Hij las voor wat er staat geschreven. Hoeveel vrouwen gehoorzaam je? Wat in de Bijbel staat is waar.” Aan het eind van deze scène knielt Orestes voor Synesius. Dan verklaart Cyrillus Ammonius heilig en wil hij van Hypatia af.⁶ Hypatia’s liefde voor de sterren culmineert in de ontdekking van de

³ “Zoals ik al zei, is Synesius erg belangrijk om Hypatia te kunnen begrijpen. We hebben ons enige vrijheid gepermitterd. We weten dat Synesius haar student was en een goede vriend. En ik geloof dat hij twee jaar eerder stierf dan Hypatia. We hebben hem in het tweede deel een belangrijke rol laten spelen in het oplossen van het conflict. Zo konden we laten zien hoe Hypatia zich voelde. Ze voelde zich steeds eenzamer in een wereld waarin ze niet meer paste noch als heiden, noch als christen. We wilden Synesius heel menselijk maken, iemand die naar evenwicht zoekt. Maar door omstandigheden moet hij partij kiezen.” Alejandro Amenábar, audiocommentaar.

⁴ Kepler is uiteindelijk degene geweest die de ellips geïntroduceerd heeft in plaats van de cirkel.

⁵ 1 Timoteüs 5:3-16 – Hoe hij de weduwen moet behandelen. “Ik was heel verrast toen ik dat las. Toen begon ik denk ik van mijn geloof te vallen. Dit was de beste manier om een link te leggen tussen Cyrillus en Hypatia. Het staat niet vast dat ze elkaar ontmoet hebben. Er is wel gezegd dat Cyrillus langs haar huis liep en belangrijke mensen en edelen zag weggaan. Hij vond het een schande dat zoveel mannen kwamen luisteren naar een vrouw. Dat wijst erop dat Cyrillus haar haatte. Het staat her en der beschreven. We besloten het niet op te nemen in de film maar we wilden wel een link leggen tussen die twee. Doordat Cyrillus deze tekst over vrouwen citeert bij de plechtigheid, een citaat uit de Bijbel, leggen we een link tussen hem en haar.” Alejandro Amenábar, audiocommentaar.

⁶ “Het is niet opgetekend. Synesius kon er niet bij zijn, die was al dood, maar ik heb gelezen dat ze wilden dat Hypatia zich liet dopen. Het was vast problematisch voor Orestes dat zijn beste vriendin geen christen was, net toen men twijfelde aan zijn geloof. Hier in deze driehoek, herhalen we ook een idee dat je eerder in de film zag, iets wat zij ze had geleerd, om hun broederschap te versterken. (...) Religie leert ons, of laat ons geloven, dat wij in het middelpunt staan en dat de goden onze gebeden verhoren. Astronomie leert ons dat we ons in een uithoek van het sterrenstelsel bevinden. Dat heeft tot veel frustratie geleid en mensen die op de brandstapel belandden voor godslastering. Ook Galileo leed onder dat conflict. Hypatia werd niet verguisd om haar wetenschappelijke

ellipsograaf. Dat instrument zorgt dat de ellips als een soort cirkel gezien kan worden of liever de cirkel als een ellips waarvan de twee middelpunten samenvallen. “Wat voor een figuur levert dat op? Een ellips met de zon als één van de brandpunten.”

Davus hangt verloren rond in Hypatia's vroegere klaslokaal dat is omgebouwd tot stal met schapen en kippen – voor hij wegvlucht van de parabolanen. Er volgt een scène, waarbij de rollen zijn omgedraaid. Hypatia met twee oud-studenten die eerst naar haar luisterden. Nu zie je hoe ze een driehoek vormen, waarbij zij degene is die luistert. Ze stellen voor dat ze zich laat dopen en zo min of meer zichzelf verloochent. “Goed. Maar alles lijkt al besloten te zijn. Waarom moet ik hier nog bij zijn?”⁷ Davus probeert Hypatia te waarschuwen. Hypatia loopt alleen de straten van Alexandrië in, dan wordt ze al door de parabolanen begeleid.⁸ Davus volgt haar op een afstand de trap op. Hij laat Hypatia de verstikkingsdood sterven voor de anderen haar kunnen stenigen. Tijdens haar sterven is de oculus van het koepeldak zichtbaar. Door het camerastandpunt verandert deze in een ellips. Deze vorm leidt tot het laatste shot, de laatste keer dat de film weer de ruimte in gaat, met de eindtekst.⁹

ideeën, om het heliocentrische model, Hypatia werd gedood, zoals de film laat zien, omdat ze de christenen niet onvoorwaardelijk steunde.” Alejandro Amenábar, audiocommentaar.

⁷ “Was hij daar echt bij betrokken? In de film wel. Er wordt wel op gezinspeeld, dat Cyrillus betrokken was bij haar dood. Zodra ze dood is, wordt er van Orestes niets meer vernomen. Er is een machtswisseling en Cyrillus wordt in principe de prefect van Alexandrië.” Alejandro Amenábar, audiocommentaar.

⁸ “Dit laatste deel van de film is erg christelijk. Het doet me denken aan het passieverhaal, hoe ver het verraad gaat. Want we weten niet wat Davus zal doen. Davus bood ons een manier om aan de gruwelijke dood van Hypatia te ontsnappen. Natuurlijk is het een gruwelijk idee dat een groep Christenen een vrouw zoiets aandoet, in naam van Jezus. Dat kleed wat Hypatia draagt is net een boerka. Dit is iets waar ook nu nog veel vrouwen het slachtoffer van worden. Ze worden onderdrukt, aangevallen, vermoord, gemarteld. Vooral in islamitische landen. We wilden die link leggen. “Ruk haar kleren af.” Ik heb kritiek gekregen: Waarom had ik geen film gemaakt tegen moslimfundamentalisme?” Alejandro Amenábar, audiocommentaar.

⁹ De exacte tekst luidt: “Hypatia's mutilated body was dragged through the streets and burnt on a pyre. Orestes disappeared, never to be seen again. Cyril seized power of Alexandria. Much later, Cyril was declared a saint and doctor of the Church. Although none of Hypatia's works survived it is known that she was an outstanding astronomer and renowned for her mathematical studies on conic curves. 1200 years later, in the 17th century, the astronomer Johannes Kepler discovered that one of these curves, the ellipse, governs the motions of the planets.”

Synesius van Cyrene, *Brief 10* (ed. A. Garzya)

Brief van Synesius uit 413, geschreven na zijn benoeming als bisschop in Ptolemais, een bisdom in de Pentapolis in Libië.

ΤΗΙ ΦΙΛΟΣΟΦΩΙ ΥΠΑΤΙΑΙ

Αὐτήν τέ σε καὶ διὰ σοῦ τοὺς μακαριωτάτους ἐταίρους ἀσπάζομαι, δέσποινα μακαρία. Πάλαι μὲν ἂν ἐγκαλέσας ἐφ' οἷς οὐκ ἀξιοῦμαι γραμμάτων, νῦν δὲ οἶδα παρεωραμένος ὑφ' ἀπάντων ὑμῶν ἐφ' οἷς ἀδικῶ μὲν οὐδέν, ἀτυχῶ δὲ πολλὰ καὶ ὅσα ἄνθρωπος ἀτυχήσαι δύναται. Ἄλλ' εἶπερ εἶχον ἐντυγχάνειν ὑμετέραις ἐπιστολαῖς καὶ μανθάνειν ἐν οἷς διατρίβετε (πάντως δὲ ἐν ἀμείνοσιν ἐστε καὶ καλλίονος πειρᾶσθε τοῦ δαίμονος), ἐξ ἡμισείας ἂν ἔπραττον πονήρως ἐν ὑμῖν εὐτυχῶν. Νῦν δὲ ἔν τι καὶ τοῦτο τῶν χαλεπῶν ἐστὶν ἃ με κατείληφεν· ἀπεστέρημαι μετὰ τῶν παιδίων καὶ τῶν φίλων καὶ τῆς παρὰ πάντων εὐνοίας καί, τὸ μέγιστον, τῆς θειοτάτης σου ψυχῆς, ἣν ἐγὼ μόνην ἐμαυτῶ ἐμμένειν ἤλπισα κρείττω καὶ δαιμονίας ἐπηρείας καὶ τῶν ἐξ εἰμαρμένης ῥευμάτων.

Aantekeningen:

παροράω verwaarlozen; ἐφ' οἷς vanwege het feit dat; ἀτυχέω ongelukkig zijn; ἐντυγχάνω (+ dat.) lezen; ἐν οἷς: vul aan: 'omstandigheden', evenals bij ἐν ἀμείνοσιν; ὁ δαίμων lot, geluk; ἐξ ἡμισείας voor de helft; τὸ χαλεπόν = moeilijkheid; καταλαμβάνω aangrijpen, overweldigen; ἀποστερέω (+ gen.); θεῖος goddelijk; κρείττω = κρείττονα; ἡ ἐπηρεία kwaadwilligheid; τὸ ῥεῦμα (hier) verwarring; ἡ εἰμαρμένη noodlot.

Synesius van Cyrene, *Brief 15* (ed. A. Garzya)

Brief uit 413, waarin Synesius Hypatia verzoekt om een hydroscoop, eigenlijk een instrument om de dichtheid van vloeistoffen te meten. Wellicht is het Synesius om de dichtheid van zijn tranen te doen.

ΤΗΙ ΦΙΛΟΣΟΦΩΙ

Οὕτω πάνυ πέπραγα πονήρως ὥστε ὑδροσκοπίου μοι δεῖ. Ἐπίταξον αὐτὸ χαλκευθῆναί τε καὶ συνενωθῆναί. Σωλήν ἐστὶ κυλινδρικός αὐλοῦ καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος ἔχων. Οὗτος ἐπὶ τινος εὐθείας δέχεται τὰς κατατομὰς αἷς τῶν ὑδάτων τὴν ρόπην ἐξετάζομεν· ἐπιπωματίζει γὰρ αὐτὸν ἐκ θατέρου κῶνος κατὰ θέσιν ἴσην ἐγκείμενος ὡς εἶναι κοινήν βάσιν ἀμφοῖν, τοῦ κῶνου καὶ τοῦ σωλήνος (αὐτὸ δὴ τοῦτό ἐστὶ τὸ βαρύλλιον). Ὅταν οὖν εἰς ὕδωρ καθῆς τὸν αὐλόν, ὀρθὸς ἐστήξει καὶ παρέξει σοὶ τὰς κατατομὰς ἀριθμεῖν, αἱ δὲ τῆς ροπῆς εἰσι γνωρίσματα.

Aantekeningen:

τὸ ὑδροσκόπιον hydroscoop areometer; χαλκεύω van brons maken; συνενωθέω uit één geheel maken; ὁ σωλήν, -ῆνος de buis; κυλινδρικός cylindrisch; ἡ κατατομή inkeping; ἡ ροπή gewicht, dichtheid; ἐπιπωματίζω afdekken; ὁ κῶνος kegel; ἡ θέσις omtrek; τὸ βαρύλλιον het baryllion, zwaartemeter; τὸ γνώρισμα kenmerk.

Synesius van Cyrene, *Brief 46* (ed. A. Garzya)

Brief van Synesius uit het eerste kwartaal van 405, vanuit Cyrene verstuurd.

ΤΗΙ ΦΙΛΟΣΟΦΩΙ

Ἦχοῦς ἕοικα πρᾶγμα ποιεῖν.¹⁰ Ἄσπερ εἶληφα φωνὰς ἀντιδίδωμι, τὸν θαυμαστὸν Ἀλέξανδρον ἐπαινῶ παρὰ σοί.

Aantekeningen:

ἡχώ (gen. ἡχοῦς) echo; πρᾶγμα ποιεῖν een ding doen > een rol spelen.

¹⁰ Mogelijk een verwijzing naar Plato *Crito* 54d.

Synesius van Cyrene, *Brief 81* (ed. A. Garzya)

Een aanbevelingsbrief voor Nicaeus, uit het eerste kwartaal van 413.

ΤΗΙ ΦΙΛΟΣΟΦΩΙ

Εἰ καὶ μὴ πάντα ὁ δαίμων ἀφελῆσθαι μου δύναται, ἀλλὰ βούλεται ὅσα γε δύναται,

“ὅς μ’ υἱῶν πολλῶν τε καὶ ἐσθλῶν εὖνιν ἔθηκεν”,¹¹

ἀλλὰ τό γε προαιρεῖσθαι τὰ βέλτιστα καὶ τίθεσθαι τοῖς ἀδικουμένοις οὐκ ἀφαιρήσεται μὴ γὰρ δὴ καὶ τῆς γνώμης ἡμῶν κατισχύσειε. Μισῶ μὲν οὖν ἀδικίαν, ἔξεστι γάρ· κωλύειν δὲ βουλοίμην μὲν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῶν ἀφαιρεθέντων ἐστὶ καὶ οἴχεται καὶ τοῦτο πρὸ τῶν παιδίων.

“Πάλαι ποτ’ ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.”¹²

Ἦν ὅτε κάγῳ φίλοις ὄφελος ἦν καὶ σύ με ἐκάλεις ἀλλότριον ἀγαθὸν εἰς ἑτέρους δαπανῶντα τὴν παρὰ τῶν μέγα δυναμένων αἰδῶ καὶ ἦσαν ἐκεῖνοι χεῖρες ἐμοί. Νυνὶ δὲ ἀπάντων ἔρημος ὑπολείπομαι πλήν εἴ τι σὺ δύνῃ· καὶ γὰρ δὴ καὶ σὲ μετὰ τῆς ἀρετῆς ἀγαθὸν ἄσυλον ἀριθμῶ.

Σὺ μὲν οὖν ἀεὶ καὶ δύνῃ καὶ δύναιο κάλλιστα χρωμένη τῷ δύνασθαι, Νίκαιος δὲ καὶ Φιλόλαος οἱ καλοὶ κάγαθοὶ νεανίαὶ καὶ συγγενεῖς ὅπως ἐπανέλθοιεν τῶν ἰδίων γενόμενοι κύριοι πᾶσι μελέτω τοῖς τὰ σὰ τιμῶσι καὶ ἰδιώταις καὶ ἄρχουσι.

Aantekeningen:

τίθεμαι (+ dat.) het opnemen voor; κατισχύω (+ gen.) eronder krijgen, overwinnen; τὸ ἀγαθὸν iets goeds, een goed; δαπανᾶω aanwenden; ἄσυλος onschendbaar; δύνῃ < δύναμαι (hier) invloed uitoefenen, macht hebben; τὰ ἴδια eigen bezittingen; de zinskern van de laatste zin is μελέτω πᾶσι [τοῖς τὰ σὰ τιμῶσι] ὅπως [Νίκαιος δὲ καὶ Φιλόλαος] ἐπανέλθοιεν laten al degenen [die ...] zich erom bekommeren dat [...] terugkeren; τὰ σὰ jouw zaken, jouw persoon.

¹¹ De woorden van Priamus in *Ilias* 22.44.

¹² Spreekwoord in jambische versmaat: Anakreon fr. 53 Gentili (= fr. 85 Bergk).